

*Statistisk sentralbyrå
Forskningsavdelingen
Lasse Sigbjørn Stambøl*

UTDANNINGSFORDELING, BOFASTHET OG FLYTTING BLANT INNVANDRERE

Av
Lasse Sigbjørn Stambøl

NOTAT TIL KOMPETANSEARBEIDSPLOSSUTVALGET

FORORD: Som ledd i kompetansearbeidsplassutvalgets arbeider ble det fra utvalget ønsket en kort oversikt som viser innvandreres utdanningsnivå og innvandreres bosettingsmønster og flytting i et regionalt perspektiv.

Hovedformålene med oversikten er å gi et bilde av innvandrere som mulig ressurs i regionale kompetansearbeidsmarkeder.

I notatet gis en kort beskrivelse av innvandringens utvikling og omfang. Deretter har vi foretatt noen nye beregninger som viser en indikasjon på innvandrerens utdanningsnivå, både nasjonalt og regionalt. Problemet med å gi en mer eksakt oversikt over innvandreres utdanning, skyldes at det er en stor andel innvandrere med uoppgitt utdanningsnivå. For året 2005, som er benyttet til å beregne utdanningsfordelinger for personer født i Norge og født i utlandet, fant vi utdanningsopplysninger for om lag 70 prosent av innvandrerne på nasjonalt nivå, med noen variasjoner rundt dette på regionalt nivå.

Resultatene er først gitt etter en regional inndeling basert på bo- og arbeidsmarkedsregioner, som deretter er aggregert til syv regiontyper etter sentralitet. Deretter er det benyttet en regional inndeling med fordeling etter utdanningsinstitusjoner for høyere utdanning. I alle resultatene er innvandrerens utdanningsandeler sammenliknet med utdanningsnivået i den del av befolkningen som er født i Norge.

Deretter er det foretatt noen beregninger som viser innvandrerens regionale bofasthet og flytting sammenliknet med nordmenn. Vi har benyttet de samme regionale inndelinger som nevnt over, og utdanningsdimensjonen er også tatt med i mobilitetstallene.

Til slutt har vi tatt med noen få ord om innvandringen og de regionale arbeidsmarkedene.

1. Innledning og bakgrunn

Stadig flere innvandrere i Norge

Ved årsskiftet 2009/2010 var det nærmere 460 000 innvandrere og 93 000 norskfødte med innvandrerforeldre i Norge. Innvandrerne har bakgrunn fra 216 ulike land og selvstyrte regioner. I løpet av 2009 økte antall innvandrere med i underkant av 37 000 personer, mens antallet norskfødte med innvandrerforeldre økte med 7 400 personer. Disse to gruppene teller til sammen over 552 000 personer og utgjør 11,4 prosent av befolkningen i Norge.

Tilveksten blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i 2009 var noe lavere enn i 2008, men veksten var fortsatt en av de høyeste som er målt. Som tidligere var tilveksten størst blant personer med bakgrunn fra Polen, med 7 600 flere bosatte i løpet av 2009

I perioden 1990-2008 har det i alt innvandret 377 000 personer med statsborgerskap fra et land utenom Norden til Norge og fått opphold her. Av disse var det 24 prosent som kom på grunnlag av flukt, 24 prosent på grunnlag av arbeid og 11 prosent fikk opphold for å ta utdanning. 23 prosent ble familiegjennforent med en person som allerede var i Norge, og 17 prosent fikk opphold på grunnlag av en familieetablering.

Det er store forskjeller mellom landgruppene i botid. Kortest botid i de største gruppene finner man blant innvandrere fra Polen og Litauen hvor om lag ni av ti innvandrere har bodd i Norge i mindre enn fem år. I gruppene fra Tyskland, Thailand, Filippinene og Nederland har om lag halvparten av innvandrerne bodd kortere enn fem år. Også fra Afghanistan og Irak har mer enn en tredjedel kommet i løpet av de siste årene. Flest med lang botid finner man blant innvandrere fra Pakistan og Danmark hvor over halvparten har bodd i Norge i mer enn 20 år.

I følge helt nye tall økte nettoinnflyttingen fra utlandet med 3 700, eller 9,6 prosent fra 2009 til 2010 og 409 kommuner hadde flytteoverskudd fra utlandet. Det ble registrert 73 850 flyttinger til Norge fra utlandet i 2010, en økning på 13,3 prosent. 31 500 flyttet fra landet, og det er om lag 5 000 flere personer enn året før.

Europeerne dominerer

De europeiske innvandrerne utgjorde 21 800 av den totale tilveksten på 36 700 personer i 2009. I tillegg til innvandrere fra Polen (6 800) kom det 2 600 med bakgrunn fra Litauen og 2 300 fra Sverige

Etter Europa er Asia den verdensdelen det har innvandret flest fra; det er i alt drøyt 147 000 innvandrere med asiatisk bakgrunn i Norge, 9 500 flere enn i fjor. Innvandrere med landbakgrunn fra Afrika er en mindre gruppe, i underkant av 51 000 personer. I løpet av 2009 ble det registrert 4 400 flere afrikanske innvandrere i Norge.

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Polen er den desidert største gruppen, med vel 52 000, og bortimot alle, hele 95 prosent i denne gruppen har selv innvandret til Norge, mens bare 2 800 personer er norskfødte barn av to polske innvandrere.

Blant personer som har bakgrunn fra krigsrammede land, var tilveksten i 2009 størst for irakere og somaliere. Per 1. januar 2010 var det registrert henholdsvis 1 200 og 1 100 flere innvandrere fra hvert av disse landene enn året før.

Det største innvandringsoverskuddet i 2010 står også statsborgere fra Polen, Litauen og Sverige for, og de er i hovedsak arbeidsinnvandrere. Deretter kommer statsborgere fra Eritrea,

Latvia og Afghanistan. Mange kommer også fra Somalia i 2010. Ser vi på statsborgere fra de landene som hadde størst innvandring til Norge, var det flest svensker som reiste fra landet, 56 prosent, og færrest latviske statsborgere som reiste, bare 1 prosent.

Innvandrere og regionene

Antall innvandrere har økt de siste 50 årene. Etter annen verdenskrig kom flyktningene fra Øst-Europa, senere kom arbeidsinnvandrere både fra Europa og resten av verden. Etter at det ble stopp for arbeidsinnvandring i 1975, er antall flyktninger fra land i Asia, Afrika, Latin-Amerika og Europa utenom EU/EØS økt. Med EU-utvidelsen i 2004 har det skjedd en markant økning i innvandringen fra nye EU-land.

Det bor innvandrere i alle landets kommuner, men det er klart flest innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Oslo - både relativt og absolutt. Av Oslos befolkning på 587 000 personer var om lag 160 000 innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre, noe som tilsvarer 27 prosent. Det er en økning på 1 prosentpoeng i løpet av 2009. Som i 2008 følger østlandskommunene Drammen og Lørenskog med henholdsvis 22 og 19 prosent. Lavest andel har kommunene Rindal i Møre og Romsdal og Beiarn i Nordland med under 1 prosent.

Innvandrere med kjent utdanningsnivå viser større andel med høyere utdanning enn norskfødte, en forskjell som øker fra sentrale mot mer perifere regioner. De kan sånn sett representere en potensiell kompetanseressurs for mellomstore og mindre steder som har utfordringer når det gjelder å rekruttere til kompetansearbeidsplasser. De som er født i Norge er imidlertid generelt sett mer bofaste enn ikke-norskfødte. Dette gjelder uansett utdanningsnivå, men forskjellen er til en viss grad lavere for de med høyere utdanning. (Se kapittel 3 under).

2. Innvandrernes utdanningsnivå

Vi har gjennomført noen undersøkelser som viser innvandrernes (personer født i utlandet) utdanningsnivå sammenliknet med utdanningsnivået blant personer født i Norge, samt noen regionale forskjeller i utdanningsnivået. Vi har her først brukt en regional inndeling i 162 bo- og arbeidsmarkedsregioner (se Juvkam, 2002), men som her er aggregert opp til en sentrum-periferi inndeling etter syv regionstyper etter sentralitet. Deretter har vi anvendt en inndeling av landets regioner med hensyn til om regionene har universitetet, høyskoler eller ingen høyere utdanningsinstitusjoner

Tallene i tabell 1 viser at per året 2005, hadde vi utdanningsopplysninger for om lag 70 prosent av innvandrerne i Norge, definert ut fra fødeland (jfr. om lag 30 prosent med uoppgitt utdanningsnivå på landsbasis). I utgangspunktet er det litt vanskelig å sammenlikne tallene for personer født i utlandet og for personer født i Norge, i og med at tilsvarende andel med uoppgitt utdanning blant de som er født i Norge kun er 0,4 prosent. Vi har imidlertid standardisert utdanningsstrukturen i en egen kolonne, ved kun å ta hensyn til alle personene med oppgitt utdanningsnivå. Vi har imidlertid ingen forutsetninger for å si at innvandrere med uoppgitt utdanning (ca 30 prosent) vil fordele seg på utdanningsgrupper tilsvarende den fordelingen vi fant for innvandrere med oppgitt utdanningsnivå (ca 70 prosent). Mest sannsynlig vil nok utdanningsfordelingen blant innvandrere med uoppgitt utdanning vise noe lavere andeler med høyere utdanning enn for innvandrere med oppgitt utdanningsnivå. Resultatene vi gir blir derfor å tolke som en indikasjon på utdanningsfordelingen blant innvandrere og nordmenn, og altså kun basert på personer med oppgitt utdanningsnivå.

Ut fra denne viktige forutsetningen viser landstallene i figur 1 at innvandrere med oppgitt utdanningsnivå har et noe høyere gjennomsnittlig utdanningsnivå enn personer født i Norge. Av de som er født i utlandet med kjent utdanningsnivå har drøyt 30 prosent en eller annen høyere utdanning. Tilsvarende andel for personer som er født i Norge, er døyt ¼ av alle personer i alderen 16-74 år.

Tabell 1: Personer født i utlandet og personer født i Norge i alderen 16-74 år etter utdanningsnivå og regiontyper etter sentralitet 2005.

Regiontyper:	Utdannings- Grupper	Personer født I utlandet		Personer født I Norge	
		Andel inkludert uoppgitt	Andel eksklusive uoppgitt	Andel inkludert uoppgitt	Andel eksklusive uoppgitt
Hele landet	Uoppgitt	30,2		0,4	
	Lav	12,3	17,6	15,4	15,5
	Middels	36,4	52,1	58,6	58,9
	Høy	21,2	30,3	25,5	25,6
	Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0
Hovedstadsregionen	Uoppgitt	29,5		0,6	
	Lav	12,6	17,8	12,5	12,6
	Middels	34,7	49,3	51,3	51,6
	Høy	23,1	32,8	35,6	35,8
	Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0
Storbyregioner Kat 1	Uoppgitt	31,3		0,4	
	Lav	10,1	14,6	13,7	13,7
	Middels	35,0	50,9	58,1	58,3
	Høy	23,7	34,4	27,9	28,0
	Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0
Storbyregioner Kat 2	Uoppgitt	26,6		0,4	
	Lav	13,8	18,8	16,9	17,0
	Middels	41,1	56,0	60,0	60,2
	Høy	18,4	25,1	22,7	22,8
	Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 1. fortsetter

		Personer født i utlandet		Personer født I Norge	
Region typer:	Utdannings - Grupper	Andel inkludert uoppgitt	Andel eksklusive uoppgitt	Andel inkludert uoppgitt	Andel eksklusive uoppgitt
Mellomstore byregioner	Uoppgitt	28,3		0,4	
	Lav	12,9	17,9	16,0	16,1
	Middels	39,8	55,5	60,9	61,2
	Høy	19,1	26,6	22,6	22,7
	Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0
Småbyregioner	Uoppgitt	32,8		0,4	
	Lav	12,4	18,5	17,3	17,3
	Middels	37,4	55,6	62,4	62,7
	Høy	17,4	25,9	19,9	20,0
	Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0
Tettstedsregioner	Uoppgitt	38,5		0,4	
	Lav	11,6	18,8	18,2	18,3
	Middels	33,5	54,4	63,5	63,7
	Høy	16,5	26,8	17,9	18,0
	Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0
Spredtbygde regioner	Uoppgitt	41,9		0,4	
	Lav	10,6	18,2	21,6	21,7
	Middels	31,8	54,8	62,7	63,0
	Høy	15,7	27,0	15,3	15,4
	Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

Tallene indikerer videre en liten sentralisering av innvandrere med høyere utdanning, med høyest andel høyere utdanning i hovedstadsregionen og i andre storbyregioner. Det er imidlertid verdt å legge merke til at i hovedstadsregionen skiller personer som er født i Norge seg fra de ikke-norskfødte, ved at andelen høyere utdannede er mellom 35-36 prosent av befolkningen født i Norge, mens tilsvarende andel for personer født i utlandet lå på litt under 1/3.

I alle andre regiontyper etter sentralitet viser personer født i utlandet en høyere andel høyere utdannede enn i den del av befolkningen som er født i Norge. Denne forskjellen har en tendens til å øke etter hvert som vi beveger oss nedover i sentralitetshierarkiet, der forskjellene mellom høyere utdannede født i utlandet og de født i Norge er størst i de mest perifere regiontypene, spredtbygde regioner, der andelen innvandrere med høyere utdanning er 27 prosent mot tilsvarende andel blant nordmenn på drøyt 15 prosent. Dette indikerer at innvandrere kan representere en viktig kompetanseressurs for mellomstore og mindre steder som har utfordringer når det gjelder å rekruttere til kompetansearbeidsplasser.

I tabell 2 vises tilsvarende tall for en regional inndeling, der regionene i landet er delt inn etter hvorvidt de har universiteter og høgschooler eller ingen universiteter/høgschooler. Denne inndelingen gjenspeiler også en viss sentrum periferi inndeling, ved at især universitetene, men også de fleste høgschoolene, er å finne i sentrale og mellomstore regioner.

Ved å sammenlikne tallene kun for de med oppgitt utdanning, indikerer resultatene at mens andelen personer med høyere utdanning er forholdsvis lik mellom personer født i Norge og de født i utlandet i de mer sentrale universitets- og høgschooleregionene, så viser de som er født i utlandet en høyere andel høyere utdannede i høgschooleregionene uten universitet og i regionene uten høgschooler sammenliknet med tilsvarende andel høyere utdannede blant personer født i Norge. Størst synes forskjellene å være i høgschooleregionene der høgschoolene i seg selv utgjør en middels til høy andel av den totale høyere utdannede sysselsettingen.

Tabell 2: Personer født i utlandet og i Norge i alderen 16-74 år etter utdanningsnivå og etter regionkategorier med og uten høyere utdanningsinstitusjoner 2005.

Regioner med høyere utdanningsinstitusjoner, universiteter og regionale høgschooler, er merket og gruppert etter hvor stor andel sysselsatte med høyere utdanning ved utdanningsinstitusjonene utgjør av regionenes totalt antall sysselsatte med høyere utdanning etter følgende intervaller:

* 0,3 – 2 prosent, ** 2-5 prosent, *** 5 prosent og mer.

Utdanningsregioner	Utdannings-grupper	Personer født i utlandet		Personer født i Norge	
		Andel inkludert uoppgitt	Andel eksklusive uoppgitt	Andel inkludert uoppgitt	Andel eksklusive uoppgitt
Hele landet	Uoppgitt	30,2		0,4	
	Lav	12,3	17,6	15,4	15,5
	Middels	36,4	52,1	58,6	58,9
	Høy	21,2	30,3	25,5	25,6
	Totalt	100	100	100	100
Universitet og høgschooler	Uoppgitt	30,0		0,5	
	Lav	11,8	16,8	13,0	13,1
	Middels	35,0	50,0	54,3	54,5
	Høy	23,3	33,2	32,3	32,4
	Totalt	100	100	100	100

Tabell 2. fortsetter

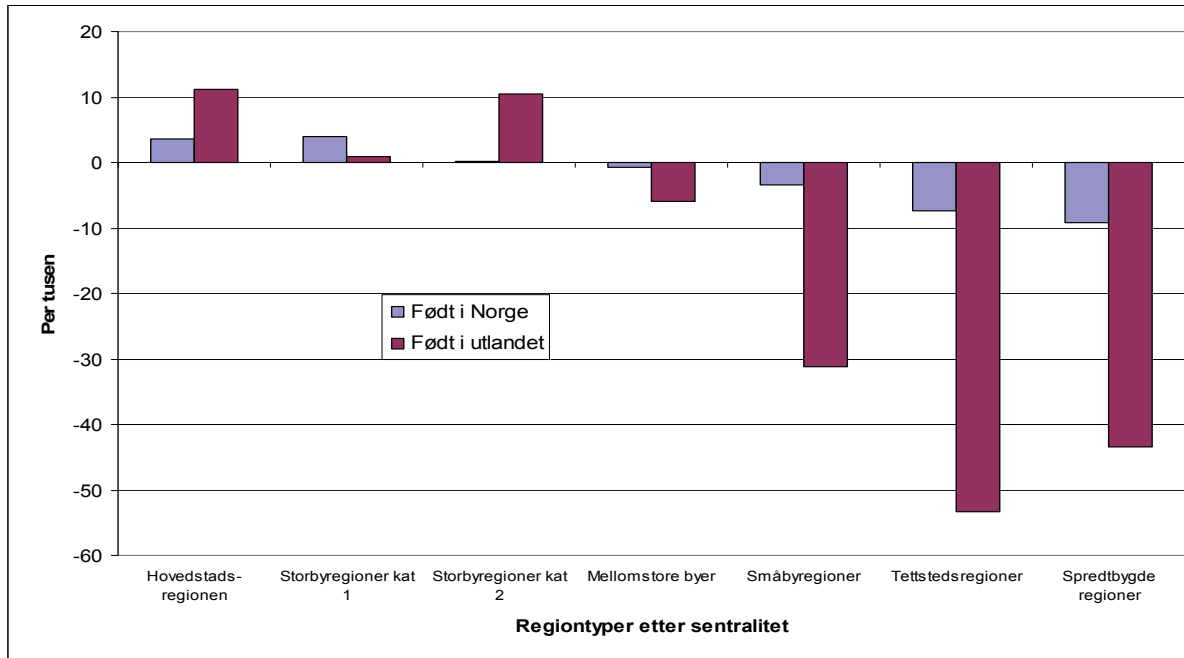
		Personer født i utlandet		Personer født i Norge	
Utdanningsregioner	Utdannings- grupper	Andel inkludert uoppgitt	Andel eksklusive uoppgitt	Andel inkludert uoppgitt	Andel eksklusive uoppgitt
Høgskoler *	Uoppgitt	27,9		0,4	
	Lav	14,1	19,6	17,4	17,5
	Middels	40,1	55,6	60,9	61,2
	Høy	17,9	24,9	21,3	21,4
	Totalt	100	100	100	100
Høgskoler **	Uoppgitt	32,0		0,3	
	Lav	11,6	17,1	15,6	15,7
	Middels	36,8	54,1	61,7	61,9
	Høy	19,5	28,7	22,3	22,4
	Totalt	100	100	100	100
Høgskoler ***	Uoppgitt	31,6		0,4	
	Lav	12,6	18,4	17,9	17,9
	Middels	36,0	52,6	59,8	60,0
	Høy	19,8	29,0	21,9	22,0
	Totalt	100	100	100	100
Ingen høgskoler	Uoppgitt	31,8		0,4	
	Lav	13,1	19,3	18,3	18,4
	Middels	38,9	57,0	63,1	63,4
	Høy	16,1	23,7	18,2	18,2
	Totalt	100	100	100	100

3. Innvandrernes regionale bofasthet og mobilitet

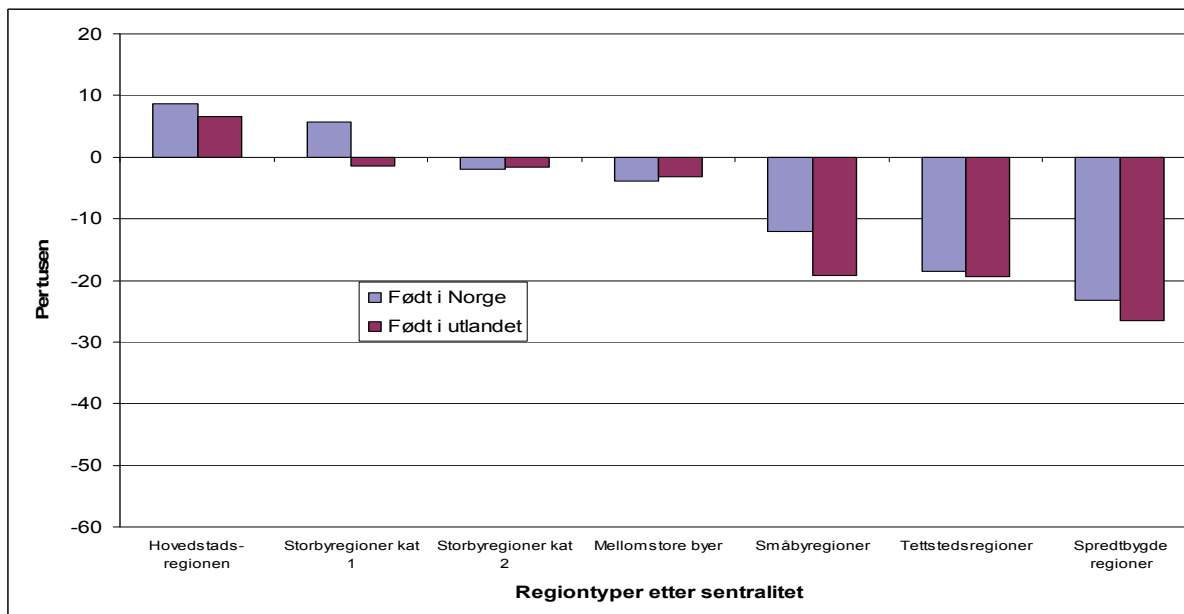
Innvandrere flytter mer enn andre, og disse flyttingene skjer i større grad mot sentrale strøk. Dette skyldes sannsynligvis at flyktninger ved førstegangs bosetting blir plassert i kommuner i hele landet, og typisk i regioner med relativt sett svakere sysselsettingsvekst. Mange av dem som blir bosatt i Nord-Norge og på Nord-Vestlandet, flytter senere til mer sentrale strøk. Utflyttingen av innvandrere og personer med innvandrerforeldre (barn av innvandrere) fra Nordland og Sogn og Fjordane i 2008 tilsvarte hele 10 prosent av alle i denne gruppen bosatt i fylkene ved inngangen av året. De som flyttet ut av Nord-Trøndelag, Finnmark, Troms og Oppland, utgjorde rundt 8 prosent av gruppen i fylket (se Statistisk sentralbyrå, 2010). Dette

gjenspeiles også i nettoflyttestrømmene fra mindre sentrale til sentrale strøk i figurene 1 og 2 under.

Figur 1. Netto innenlandsk innflytting for personer 20-67 år fordelt på de som er født og ikke født i Norge etter regiontyper etter sentralitet. Årlige gjennomsnitt 2000-2005. Per tusen innbyggere (Kilde: Beregninger i Statistisk sentralbyrå basert på data fra befolkningsregisteret).

Figur 2. Netto innenlandsk innflytting for personer 20-67 år med høyere utdanning fordelt på de som er født og ikke født i Norge etter regiontyper etter sentralitet. Årlige gjennomsnitt 2000-2005. Per tusen innbyggere (Kilde: Beregninger i Statistisk sentralbyrå basert på data fra befolkningsregisteret og utdanningsregisteret).

Figur 1 illustrerer den relativt sterkere nettoflyttingen blant innvandrere – sammenliknet med de som er født i Norge – mot sentrale regioner. Tallene er her gitt som årlige gjennomsnitt over perioden 2000-2005 og slik at flytteratene er beregnet kun mellom de syv regiontypene etter sentralitet. Ser vi derimot kun på befolkningen med høyere utdanning, er det imidlertid interessant å merke seg at forskjellene mellom innvandrere og norskfødtes nettoflyttemønster er mindre, men dog fortsatt med en noe høyere netto utflytting blant personer født i utlandet fra de tre minst sentrale regiontypene (se figur 2).

I tabellene 3 og 4 har vi tatt med resultater fra noen beregninger vi har utført for bofasthet og ikke bofasthet blant norskfødte og ikke-norskfødte over 4-årsperioden 2001-2005. Til forskjell fra figurene 1 og 2, der flyttetallene er basert på gjennomsnittet av årlige flytterater 2000-2005, ser vi i tabellene 3 og 4 på hva gjennomsnittet av aktørene i hver gruppe foretar seg av mobilitet eller ikke i løpet av hele fireårsperioden 2001-2005. Resultatene er som i tabellene 1 og 2 over beregnet etter utdanningsgrupper, men i tabellene 3 og 4 behandles hver av utdanningsgruppene hver for seg, også de med uoppgitt utdanning. Som i tabell 1 vises resultatene etter en regional inndeling etter bo- og arbeidsmarkedsregioner som videre er aggregert til en inndeling etter syv regionstyper etter sentralitet. Bofasthet og motsvarende samlede utflyttingsrater er imidlertid målt på grunnlag av det aggregerte nivået av regionstyper etter sentralitet, og ikke etter detaljerte bo- og arbeidsmarkedsregioner, som egner seg dårlig til bruk i sammenliknende regionale analyser av bruttoflytting.

I utgangspunktet kan det være av spesiell interesse å merke seg den svært lave bofastheten og ditto sterke utflyttingstilbøyeligheten for ikke-norskfødte med uoppgitt utdanning. Denne gruppen skiller seg vesentlig fra samtlige innvandrergrupper med oppgitt utdanning. Forklaringen må være at det er andre faktorer enn selve utdanningsnivået som skiller denne gruppen innvandre fra de øvrige. Vi har imidlertid ikke hatt tid nå til å foreta spesialundersøkelser av denne gruppen, men en hypotese kan være at den blant annet omfatter innvandrere som har hatt kort botid i landet, inkludert også flyktninger.

Resultatene for alle personer med oppgitt utdanning, viser at personer som ikke er født i Norge hovedsakelig viser lavere bofasthet og dermed større samlet utflyttingstilbøyelighet over denne fireårsperioden enn personer som er født i Norge. På samme måte som for personer født i Norge viser personer født utenfor Norge en lavere bofasthet og dermed en høyere samlet flyttestilbøyelighet blant høyere utdannede enn blant lavt og middels utdannede personer. Bofastheten har dessuten en klar tendens til å synke når man beveger seg fra de mest sentrale til de mer perifere regiontypene.

Ellers er det verdt å merke seg den store sentrum-periferi forskjellen i bofasthet mellom norskfødte og ikke-norskfødte med lav og middels utdanning. Det er et klart sterkere fall i bofasthet når man går fra sentrale til perifere regionstyper hos ikke-norskfødte med lav og middels utdanning, enn hos tilsvarende grupper norskfødte. Fallet i bofasthet er også noe større blant ikke-norskfødte med høyere utdanning enn blant norskfødte med høyere utdanning, men forskjellene er på langt nær så store som for de med lav og middels utdanning.

Dette bekrefter at forskjellene vi fant mellom utdanningsgruppene i figurene 1 og 2, også gjenspeiles i løpet av en fireårsperiode, ved at forskjellene i samlet flytting mellom norskfødte og ikke norskfødte kommer klarest frem for de med lav og middels utdanning, mens forskjellene er noe mindre for de med høyere utdanning.

Tabell 3. Bofasthet og samlet utflytting blant personer i alderen 21-62 år som er født i utlandet eller i Norge. Basert på personenes bosted i 2001 gitt etter regiontyper etter sentralitet, og hvor stor andel av disse som fortsatt var bofaste eller ikke i 2005. I prosent av antall personer etter utdanningsnivå i 2001.

Region typer	Utdanning	Personer født I utlandet		Personer født i Norge	
		Bofast- Andel	Utflytt- andel	Bofast Andel	Utflytt- andel
Hele landet	Uoppgitt	64,0	36,0	89,1	10,9
	Lav	89,3	10,7	93,2	6,8
	Middels	87,5	12,5	92,5	7,5
	Høy	85,3	14,7	89,6	10,4
Hovedstadsregionen	Uoppgitt	70,9	29,1	85,9	14,1
	Lav	92,4	7,6	91,3	8,7
	Middels	90,9	9,1	92,0	8,0
	Høy	88,7	11,3	91,5	8,5
Storbyregioner Kat 1	Uoppgitt	60,1	39,9	91,0	9,0
	Lav	89,5	10,5	95,0	5,0
	Middels	88,4	11,6	94,7	5,3
	Høy	83,9	16,1	92,2	7,8
Storbyregioner Kat 2	Uoppgitt	66,9	33,1	88,7	11,3
	Lav	89,6	10,4	93,6	6,4
	Middels	87,5	12,5	92,9	7,1
	Høy	83,3	16,7	89,0	11,0
Mellomstore byregioner	Uoppgitt	63,3	36,7	91,3	8,7
	Lav	85,8	14,2	93,9	6,1
	Middels	86,0	14,0	93,1	6,9
	Høy	83,5	16,5	89,0	11,0
Småbyregioner	Uoppgitt	54,1	45,9	90,3	9,7
	Lav	83,0	17,0	93,2	6,8
	Middels	78,7	21,3	91,7	8,3
	Høy	77,9	22,1	86,1	13,9

Tabell 3. fortsetter

		Personer født I utlandet		Personer født i Norge	
Region typer	Utdanning	Bofast- andel	Utflytt- andel	Bofast andel	Utflytt- andel
Tettstedsregioner	Uoppgitt	44,0	56,0	89,3	10,7
	Lav	79,2	20,8	93,4	6,6
	Middels	78,4	21,6	91,1	8,9
	Høy	78,4	21,6	83,8	16,2
Spredtbygde regioner	Uoppgitt	43,8	56,2	89,0	11,0
	Lav	75,8	24,2	92,0	8,0
	Middels	75,6	24,4	88,7	11,3
	Høy	74,2	25,8	79,9	20,1

I tabell 4 viser vi tilsvarende resultater etter den samme regionale inndelingen som i tabell 2, der regionene er delt inn avhengig av i hvilken grad de har høyere utdanningsinstitusjoner eller ikke. Tabellen viser at bofastheten blant høyere utdannede innvandrere er høyest i regionene med universitet og høyskoler, men lavest i høyskoleregionene der høyere utdannede ved høyskolene utgjør størst andel av den høyere utdannede sysselsettingen. Bofastheten blant høyere utdannede innvandrere er imidlertid litt høyere og samlet utflytting dermed litt lavere i regioner uten høyskoler enn i de to kategoriene av høyskoleregioner der den høyere utdannede sysselsettingen ved høyskolene utgjør middels og størst andel av den høyere utdannede sysselsettingen i regionene. For øvrig ser vi også her at den største forskjellen i bofasthet kommer mellom norskfødte og ikke-norskfødte med lav og middels utdanning, ved at ikke-norskfødte reduserer sin bofasthet klart mer enn norskfødte når vi beveger oss fra de mer sentrale regionene med universitet og høyskoler og ned til regionene uten høyskoler.

Tabell 4. Bofasthet og samlet utflytting blant personer i alderen 21-62 år som er født i utlandet eller i Norge. Basert på personenes bosted i 2001 gitt etter regionkategorier med og uten høyere utdanningsinstitusjoner, og hvor stor andel av disse som fortsatt var bofaste eller ikke i 2005. I prosent av antall personer etter utdanningsnivå i 2001.

Regioner med høyere utdanningsinstitusjoner, universiteter og regionale høyskoler, er merket og gruppert etter hvor stor andel sysselsatte med høyere utdanning ved utdanningsinstitusjonene utgjør av regionenes totalt antall sysselsatte med høyere utdanning etter følgende intervaller:

* 0,3 – 2 prosent, ** 2-5 prosent, *** 5 prosent og mer.

Utdannings-Regioner:	Utdanning	Bofast-andel	Utflytt-andel	Bofast-andel	Utflytt-andel
Hele landet	Uoppgitt	64,9	35,1	89,2	10,8
	Lav	89,6	10,4	93,2	6,8
	Middels	88,2	11,8	92,7	7,3
	Høy	86,3	13,7	90,6	9,4
Universitet og høyskoler	Uoppgitt	68,9	31,1	88,0	12,0
	Lav	92,3	7,7	93,1	6,9
	Middels	91,2	8,8	93,9	6,1
	Høy	88,5	11,5	93,7	6,3
Høyskoler *	Uoppgitt	67,9	32,1	90,4	9,6
	Lav	88,4	11,6	93,7	6,3
	Middels	86,6	13,4	92,8	7,2
	Høy	83,4	16,6	88,5	11,5
Høyskoler **	Uoppgitt	56,2	43,8	90,1	9,9
	Lav	81,4	18,6	93,2	6,8
	Middels	82,4	17,6	91,8	8,2
	Høy	80,6	19,4	87,8	12,2
Høyskoler ***	Uoppgitt	50,6	49,4	91,0	9,0
	Lav	84,0	16,0	92,7	7,3
	Middels	77,7	22,3	91,0	9,0
	Høy	75,8	24,2	84,8	15,2
Ingen høyskoler	Uoppgitt	52,7	47,3	89,7	10,3
	Lav	83,8	16,2	93,1	6,9
	Middels	82,1	17,9	91,5	8,5
	Høy	80,8	19,2	85,6	14,4

Spørsmålet vi så kan stille, er om de indikerte forskjellene i utdanningsstruktur og forskjellene i bofasthet og flytting mellom norskfødte og ikke-norskfødte over tid også er med å bidra til forskjellig bosettingsmønster. I figur 3 har vi derfor tatt med en oversikt som viser fordelingen av personer i alderen 16-74 år i 2005 etter regiontyper etter sentralitet for de som er født i Norge og for de som ikke er født i Norge. Tallene er gitt i prosent av tilsvarende befolkningsgrupper i hele landet.

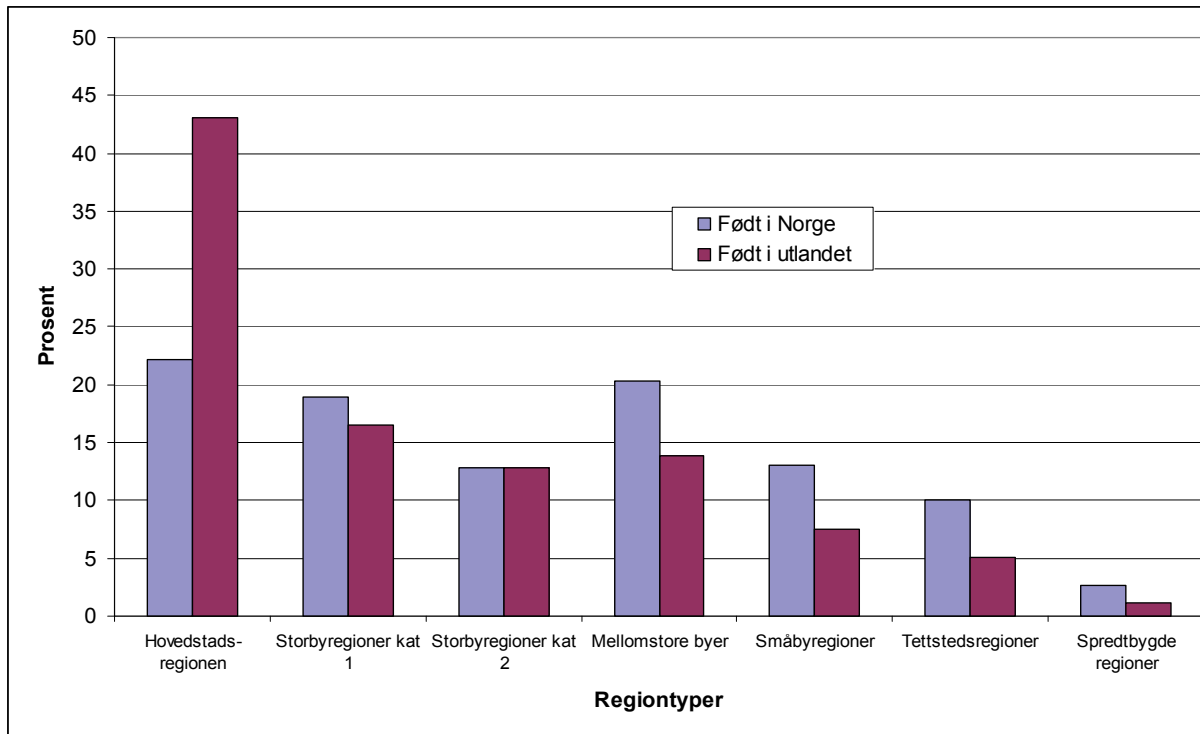
På samme måte har vi i figur 4 tatt med tilsvarende fordeling av befolkningen i alderen 16-74 år, men som er registrert med høyere utdanning i 2005. Fordelingen er også her foretatt for de som er født og de som ikke er født i Norge og videre fordelt på regiontyper etter sentralitet.

Som figurene viser er det en meget klar sentralisering i bosettingsmønsteret både for personer født i Norge og for personer født i utlandet, men sentraliseringen er for begge grupper sterkest for personer med høyere utdanning. Av totaltallene i figur 3 ser vi at blant norskfødte er nesten like mange bosatte i mellomstore byer som i hovedstadsregionen, mens færrest er å finne i tettstedsregioner og i spredtbygde regioner. Vi ser at andelen av innvandrerne som er bosatte i hovedstadsregionen er særdeles høy, nesten 45 prosent, mot bare drøyt 20 prosent av alle norskfødte.

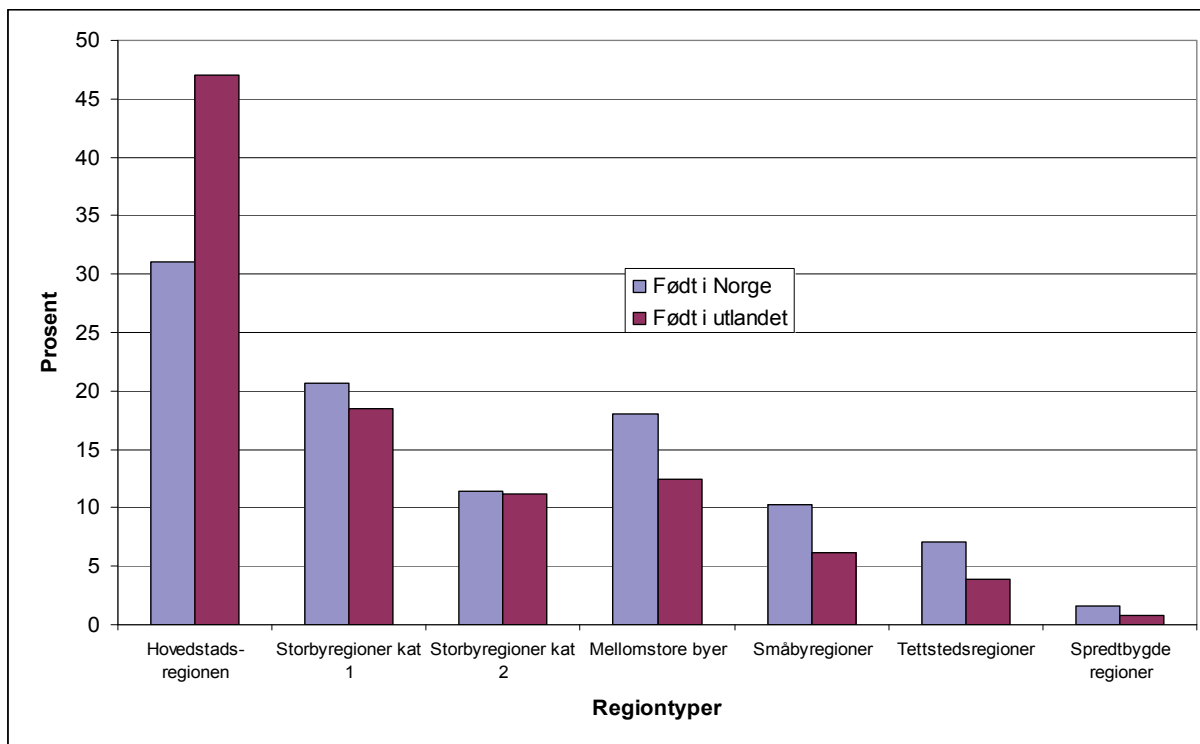
Går vi til figur 4 ser vi at andelen av høyere utdannede innvandrere som bor i hovedstadsregionen er enda høyere enn i totaltallene, med en andel på over 45 prosent. Men andelen av norskfødte med høyere utdanning som bor i hovedstadsregionen øker også betydelig i forhold til totaltallene i figur 3, med en andel av landets høyere utdannede norskfødte på over 30 prosent.

Som vi har sett av tallene over bidrar altså relativt lavere bofasthet og større utflytting av ikke-norskfødte fra distriktene til en klart sterkere sentralisering i bosettingsmønsteret for denne gruppen sammenliknet med norskfødte. At sentraliseringen i bosettingsmønsteret hos norskfødte er lavere enn hos ikke-norskfødte henger mye sammen med relativt høyere bofasthet og lavere utflytting fra distriktene av norskfødte med lavere og middels utdanning. Den sterke sentraliseringen i bosettingsmønsteret for ikke-norskfødte med høyere utdanning fremkommer til tross for en noe lavere nettoutflytting fra distriktene for denne gruppen sammenliknet med ikke-norskfødte totalt (se figurene 1 og 2). Men noe av forklaringen kan være å finne i at ikke-norskfødte med høyere utdanning har en noe større tendens til å innvandre direkte til sentrale regioner sammenliknet med de øvrige ikke-norskfødte innvandrere, som også omfatter den store gruppen av ikke-norskfødte med uoppgitt utdanningsnivå. Dessuten er det altså om lag 11 prosent av innvandrerne som får oppholdstillatelse for å ta utdanning. Denne gruppen bidrar også til å øke sentraliseringen for ikke-norskfødte med høyere utdanning etter hvert som de oppnår et høyere utdanningsnivå. ”Utdanningsendringer” i den ikke-norskfødte delen av befolkningen foregår også fortløpende ved at flere fra den store gruppen med uoppgitt utdanning etter hvert blir registrert med kjent utdanningsnivå etter en viss botid i landet. Med den lave bofastheten og sterke utflyttingen fra distriktene vi så i tabellene 3 og 4 for nettopp denne gruppen innvandrere, vil nok en endring fra uoppgitt til oppgitt utdanning i stor grad foregå i tiden etter at mange av disse har flyttet fra distriktene og bosatt seg i mer sentrale regioner.

Figur 3. Fordelingen av personer 16-74 år som er født og ikke født i Norge etter regiontyper etter sentralitet i 2005. I prosent av befolkningen i tilsvarende grupper i hele landet. (Kilde: Beregninger i Statistisk sentralbyrå).

Figur 4. Fordelingen av personer 16-74 år med høyere utdanning for de som er født og ikke født i Norge etter regiontyper etter sentralitet i 2005. I prosent av befolkningen i tilsvarende grupper i hele landet. (Kilde: Beregninger i Statistisk sentralbyrå).

4. Litt om innvandring og de regionale arbeidsmarkedene

Vi har i dette notatet ikke foretatt nye undersøkelser og analyser som viser innvandrere knyttet direkte til de regionale arbeidsmarkedene. Men undersøkelser av omfang, utdanningsnivå, bofasthet og flytting blant innvandrere burde gi nyttig informasjon til i hvilken grad innvandrere kan utgjøre en ressurs i de forskjellige regionale arbeidsmarkedene.

Som utfyllende lesning om innvandrere og regionale arbeidsmarkeder viser vi blant annet til Stambøl (2006), der det er gjort sammenlikninger mellom norske og utenlandske statsborgere med hensyn til regional arbeidsmarkedsmobilitet, sysselsetting og yrkesdeltakelse.

De viktigste funnene kan sammenfattes ved at nivået på arbeidsmarkedsmobiliteten er gjennomgående lavere for norske statsborgere enn hos utenlandske statsborgere. Størst bruttomobilitet er gjennomgående observert hos den gang, ikke-vestlige statsborgere, noe som gjenspeiler en større fleksibilitet, men også mer marginal og således mindre stabil posisjon på arbeidsmarkedet.

Det er videre observert til dels store forskjeller i mobilitet mellom nasjonalitetsgruppene. Sannsynligheten for å forlate en jobb innenfor de lokale arbeidsmarkedene er mye høyere hos ikke-vestlige statsborgere enn i noen andre nasjonalitetsgrupper. Norske statsborgere viser en noe større tilbøyelighet i å gå direkte fra utdanningssystemet til jobb sammenliknet med andre nasjonalitetsgrupper. De største overgangsrater fra arbeidsledighet til jobb er observert blant øvrige vestlige statsborgere, mens øvrige nordiske statsborgere viser størst overgang til jobb blant de utenfor arbeidsstyrken. Ikke-vestlige statsborgere viser noe høyere rater med hensyn til både innflytting til jobb så vel som utflytting fra jobb, mens norske statsborgere er mer geografisk stabile enn alle andre nasjonalitetsgrupper. Totalt sett viser norske statsborgere klart størst tilbøyelighet til mobilitet i retning av de sterkest voksende arbeidsmarkedene. Fordi det i periodene som ble undersøkt var et meget stramt arbeidsmarked i svært mange av landets regioner, var det en fordel at utenlandske statsborgere som innvandret til jobb ikke fulgte hovedstrømmen av norske statsborgere i retning de lokale arbeidsmarkedene med sterkest sysselsettingsvekst. Selv om det er en negativ sammenheng mellom overgang fra innvandring til jobb og sysselsettingsvekst i de lokale arbeidsmarkedene for utenlandske statsborgere, er det imidlertid et noe likere atferdsmønster mellom norske og utenlandske statsborgere med hensyn til innenlandsk innflytting til og utflytting fra jobb.

Videre er det observert meget klare forskjeller i næringstilhørighet blant sysselsatte det første året innvandringen finner sted sammenliknet med næringstilhørigheten hos de sysselsatte som har mellomlang og lang botid i landet. Det er blant annet klare andelsnedganger i de mer arbeidskraftintensive næringene etter hvert som botiden øker. Yrkesdeltakelsen er høyere blant nordmenn enn hos innvandrergruppene med unntak av personer fra våre nordiske naboland. Yrkesdeltakelsen er klart lavest hos personer fra ikke-vestlige land, men deltakelsen er klart stigende med økt botid i landet.

Oppsummert viser resultatene to viktige trender blant innvandrere:

- 1) Mens innvandrere som blir sysselsatte like etter innvandring har en tendens til å gå til regioner som ikke har den sterkeste sysselsettingsveksten, så endrer dette mønsteret seg merkbart i neste runde der sysselsatte innvandrere følger nordmenn til regionene med de sterkest voksende arbeidsmarkedene gjennom innenlands flytting. Dette gjelder både for øvrige nordiske, øvrig vestlige og ikke-vestlige sysselsatte.

2) Mens mye av den ”direkte” innvandringen til sysselsetting går til de mer typiske arbeidsintensive ”innvandrernæringene”, så endrer dette mønsteret seg klart hos innvandrergruppene med lengre botid, der innvandrerne vrir sin yrkesdeltakelse mer i retning av den næringsstrukturen som er å finne blant nordmenn. Innvandrernes sysselsetting og mobilitet blir altså over tid mer lik nordmenns, både geografisk og næringsmessig.

Tilsvarende problemstillinger med mer er behandlet og sammenliknet mellom regioner i alle de fem nordiske land i en rapport utgitt av Nordregio i Stockholm i 2007. (Se Edvardsson mfl., 2007).

Det er imidlertid viktig å påpeke at både omfanget og sammensetningen av innvandringen har endret seg markert de senere årene, gjennom en sterk vekst i arbeidsinnvandringen til Norge fra 2006 og fram til i dag, og da spesielt fra de nye EU-landene. I 2009 hadde 414, og i 2010 409, av landets 430 kommuner et innvandringsoverskudd. Hvorvidt den sterke veksten i arbeidsinnvandring også vil innebære endringer i bosettings- og flyttemønsteret for innvandrere mer generelt er det for tidlig å fastslå.

Sammendrag

Antall innvandrere har økt de siste 50 årene. Ved årsskiftet 2009/2010 var det nærmere 460 000 innvandrere og 93 000 norskfødte med innvandrerforeldre i Norge.

Etter annen verdenskrig kom flyktningene fra Øst-Europa, senere kom arbeidsinnvandrere både fra Europa og resten av verden. Etter at det ble stopp for arbeidsinnvandring i 1975, er antall flyktninger fra land i Asia, Afrika, Latin-Amerika og Europa utenom EU/EØS økt. Med EU-utvidelsen i 2004 har det skjedd en markant økning i innvandringen fra nye EU-land.

Det bor innvandrere i alle landets kommuner, men det er klart flest innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Oslo - både relativt og absolutt.

Innvandrere som er registrert med kjent utdanningsnivå viser større andel med høyere utdanning enn norskfødte, en forskjell som øker fra sentrale mot mer perifere regioner. De kan sånn sett representere en potensiell kompetanseressurs for mellomstore og mindre steder som har utfordringer når det gjelder å rekruttere til kompetansearbeidsplasser. De som er født i Norge er imidlertid generelt sett mer bofaste enn ikke-norskfødte. Dette gjelder uansett utdanningsnivå, men forskjellen er til en viss grad lavere for de med høyere utdanning.

Innvandrere viser generelt sett en sterkere sentralisering i bosettingsmønsteret enn norskfødte. Dette henger mye sammen med relativt høyere bofasthet og lavere utflytting fra distriktene blant norskfødte med lavere og middels utdanning. Den forholdsvis sterke sentraliseringen i bosettingsmønsteret for ikke-norskfødte med høyere utdanning fremkommer til tross for en noe lavere nettoutflytting fra distriktene sammenliknet med ikke-norskfødte totalt. Noe av forklaringen kan være at ikke-norskfødte med høyere utdanning innvandrer noe mer direkte til sentrale regioner sammenliknet med andre ikke-norskfødte innvandrere, som også omfatter alle ikke-norskfødte med uoppgitt utdanningsnivå. De om lag 11 prosent av innvandrerne som får oppholdstillatelse for å ta utdanning, bidrar også til å øke sentraliseringen for ikke-norskfødte med høyere utdanning etter hvert som de oppnår et høyere utdanningsnivå. ”Utdanningsendringer” blant ikke-norskfødte foregår også fortløpende, ved at flere av de med uoppgitt utdanning blir registrert med kjent utdanningsnivå etter en viss botid i landet. Den meget lave bofastheten og store utflyttingen fra distriktene i nettopp denne gruppen (se

tabellen 3 og 4), indikerer at en endring fra uoppgitt til oppgitt utdanning i stor grad foregår i tiden etter at mange har flyttet fra distriktene og bosatt seg i mer sentrale regioner.

Med hensyn til innvandrere og regionale arbeidsmarkeder er det som nevnt i Stambøl (2006) vist at mens innvandrere generelt har et bosettingsmønster som er noe mindre rettet mot de mest sentrale regionale arbeidsmarkedene i "første runde" etter at de er innvandret til Norge, så endrer dette mønsteret seg merkbart i neste runde, der sysselsatte innvandrere følger nordmenn til regionene med de sterkest voksende arbeidsmarkedene gjennom innenlands flytting. Dette gjelder både for øvrige nordiske, øvrige vestlige og ikke-vestlige sysselsatte.

På den annen side er det også vist at mens mye av den «direkte» innvandringen til sysselsetting går til de mer typiske arbeidsintensive «innvandrer næringer», så endrer dette mønsteret seg klart hos innvandrerguppene med lengre botid, der innvandrerne vrir sin yrkesdeltakelse mer i retning av den næringsfordelingen som er å finne blant nordmenn.

Innvandrerens sysselsetting og mobilitet blir, med andre ord, over tid mer lik nordmenns, både geografisk og næringsmessig. Det positive bidraget fra innvandring til en balansert regional sysselsettingsutvikling, ser således ut til i første rekke å være av midlertidig karakter.

Hvorvidt den sterke økningen i arbeidsinnvandringen til Norge de siste årene også vil innebære endringer i bosettings- og flyttemønsteret for innvandrere mer generelt er det for tidlig å fastslå.

Referanser

Edvardsson, I. R., E. Heikkilä, H. Johannesson, M. Johansson, D. Rauhut, T. D. Schmidt, L. S. Stambøl og S. Wilkman (2007): *"Demographic Changes, Labour Migration and EU-enlargement - Relevance for the Nordic Regions"*. Report 2 in the Nordic Research Programme 2005-2008: Internationalisation of regional development policies - Needs and demand in the Nordic countries. NORDREGIO, Stockholm.

Juvkam, D. (2002). *Inndeling i bo- og arbeidsmarkedsregioner*. NIBR-rapport. 2002:20.

Stambøl, L.S. (2006): *Arbeidsmarkedsmobilitet, sysselsetting og yrkesdeltakelse etter nasjonalitet*. *Økonomiske Analyser* 2/2006, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (2010): *Innvandring – Temaside*, www.ssb.no/emner/00/00/10/innvandring.